

В. І. Кифяк,

*к. е. н., в. о. доцента кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича*

Н. В. Лесько,

студентка, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.1.100

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

V. Kyfyak,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor
of Business Economics and Human Resource Management Department,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*

N. Lesko,

Student, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF UNEMPLOYMENT IN UKRAINE

Статтю присвячено дослідженню проблеми безробіття в Україні та її соціально-економічному аналізу. У статті визначено позитивні та негативні наслідки проблеми безробіття в Україні, які становлять загрозу соціально-економічної дестабілізації країни. Визначено основні чинники, які формують таку макроекономічну проблему як безробіття. З використанням графічного аналізу показано, що динаміка рівня безробіття лише зростає. Виявлено необ'єктивність досліджуваного рівня, у зв'язку із проблемами статистичного обліку державної статистики. Обґрунтовано необхідність зниження цього рівня до мінімуму за допомогою активної державної політики. Визначено, що необхідною умовою збалансування ринку праці є інвестиційні вкладення в економіку країни, при чому рівень інвестиційних вкладень корелює з рівнем безробіття.

Охарактеризовано зарубіжні моделі успішного регулювання зайнятості та на їх основі запропоновано механізми та інструменти подолання цієї проблеми в Україні. Запропоновано напрями подолання проблеми безробіття, орієнтовані на активну політику розвитку економіки загалом.

The article is dedicated to the study of unemployment in Ukraine and its socio-economic analysis. — This problem is one of the main and is the factor that does not allow the Ukrainian economy to develop actively.

The article identifies the positive and negative consequences of the unemployment problem in Ukraine, which threat ensocio-economic destabilization of the country. The main factors that create such a macroeconomic problem as unemployment are investigated. Graphic analysis shows that the dynamics of unemployment is only increasing, and therefore the employment policy is ineffective. Particular attention is paid to substantiating the need to reduce this level to a minimum through active public policy. It has been investigated that high unemployment leads to significant economic losses and increased social tension.

There is a bias in the pace of research, in connection with the problems of statistical accounting of state statistics. To reduce the impact of factors affecting the unemployment rate in Ukraine, it is proposed to use a systematic approach to problem solving.

Given that the functioning of the labor market depends to a large extent on the influence of external factors, the imperative of improving the mechanisms for its regulation is determined. It is revealed that the necessary condition for balancing the labor market is investment in the economy of the country, with the level of investment investment correlates with the level of unemployment.

The foreign models of successful regulation of employment and unemployment are described, and on the basis of them are offered mechanisms and tools for overcoming this problem in Ukraine.

Comparing the experience of foreign countries, the main directions were identified, following which Ukraine will be able to reduce the impact of negative factors on the level of unemployment, and could stop its growth.

Taking into account the foreign experience of effective regulation of employment and combating unemployment, it is concluded that the introduction of experience of other countries in different spheres of life will allow, if not eliminate the problem, because it was not possible to solve it in any other country, at least to reduce its impact on the development of the economy in Ukraine.

*Ключові слова: безробіття, ринок праці, рівень безробіття, наслідки безробіття, інвестиційні вкладення.
Key words: unemployment, labor market, unemployment rate, consequences of unemployment, investment.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах соціальної кризи та неефективного використання робочої сили, зростання міграції та відсутності концепції подолання відтоку людських

ресурсів за кордон економічні проблеми населення є актуальними та нагальними. Однією з таких проблем є безробіття, системний характер та комплексність наслідків якого потребують формування механізмів

Таблиця 1. Позитивні та негативні наслідки безробіття в Україні

Негативні сторони	Позитивні сторони
Падіння життєвого рівня населення	Зростання конкуренції між працівниками
Зростання витрат на допомоги безробітнім	Стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці
Скорочення податкових надходжень	Підвищення соціальної цінності робочого місця
Загострення криміногенної ситуації	Зростання конкуренції між працівниками
Посилення соціальної напруги	Зростання соціальної значимості та цінності праці
Падіння трудової активності	Перерва в зайнятості, як час зайнятися навчанням
Посилення соціальної диференціації	Підвищення рівня освіти

постійного моніторингу та коригування ситуації на ринку праці.

Безробіття потребує аналізу стану та причин, пошуку важелів його регулювання на науковій основі та із застосуванням дієвого закордонного досвіду. Створення в Україні ринку праці, на якому б здійснювалося ефективне працевлаштування наявної робочої сили, дало б змогу вивести економіку нашої країни на новий рівень.

Складність дослідження проблеми безробіття зумовлене, перш за все, багатофакторністю та комплексністю відносин на ринку праці. Формування основних напрямів по подолання безробіття в Україні є першочерговим завданням для виходу з соціально-економічної кризи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми зайнятості і безробіття в Україні знайшли своє відображення у наукових працях таких вчених: С. Бандура, Д. Богиня, Г. Волинський, В. Геєць, В. Герасимчук, О. Грішнова, С. Дзюба, Є. Лібанова, Ю. Маршавін, С. Мочерний, О. Чурилова А. Чухно та ін. Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень, реалії ринку праці вимагають подальшого опрацювання методичних підходів аналізу проблеми безробіття та пошуку механізмів подолання його негативних наслідків.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є аналіз рівня безробіття в Україні та пошук основних шляхів його подолання на основі зарубіжного досвіду.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах національної економіки безробіття є не тільки економічною, але й серйозною соціальною проблемою. Причому соціальні наслідки даної проблеми є несуть загрозливий характер як для суспільства, так і для національної економіки. Безробіття — соціально-економічне явище, за якого частина працездатного населення не може знайти роботу, стан зайнятості частини економічно активного населення. Стан безробіття базується на трьох критеріях, які повинні задовольнятися одночасно:

- "без роботи", тобто відсутність роботи за наймом або самозайнятості;
- "готовність і здатність працювати у даний час";
- "пошук роботи" [1].

Безробіття є макроекономічною проблемою, яку формують такі чинники: 1) структурні зрушення в економіці, що призводять до масштабних змін у структурі й кількості попиту на робочу силу; 2) зниження темпів економічного розвитку спричиняє зменшення кількості робочих місць, порушення збалансованості кількості працівників і кількості робочих місць; 3) недостатній сукупний попит; 4) інфляція викликає скорочення капітальних вкладень, зниження реальних доходів населення, що викликає збільшення пропозиції зі зменшенням попиту на робочу силу; 5) співвідношення цін на фактори виробництва, яке веде до переважання працездатних технологій; 6) сезонні коливання виробництва, що викликають зміни у попиті на робочу силу; 7) науково-технічний прогрес, що збільшує диспропорції між попитом

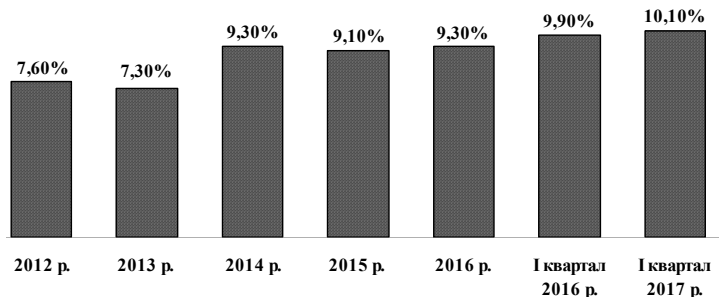

Рис. 1. Динаміка безробітного населення за методологією МОП у віці 15–70 років за 2012–2017 рр.

і пропозицією робочої сили [2, с. 107]. Вплив сукупності факторів вимагають застосування системного підходу до вирішення проблеми безробіття.

Безробіття як соціально-економічне явище присутнє у кожній країні, оскільки має не тільки негативні, а й позитивні наслідки (табл. 1) [1, с. 567—569].

Згідно статистичних даних [3] (рис. 1), за 5 років рівень безробіття зріс на 2,5%, що призводить до економічних втрат та соціальної напруги. Але особливо негативною є тенденція його поступового зростання.

За методологією МОП рівень безробіття в Україні зростає, та відображений темп зростання не відображає реальної ситуації, зважаючи на об'єктивні проблеми щодо статистики безробіття в Україні, які не дозволяють оцінювати реалії безробіття в Україні:

- неможливо врахувати осіб, які втратили "надію на працю" в Україні, які не стоять на обліку в службі зайнятості;

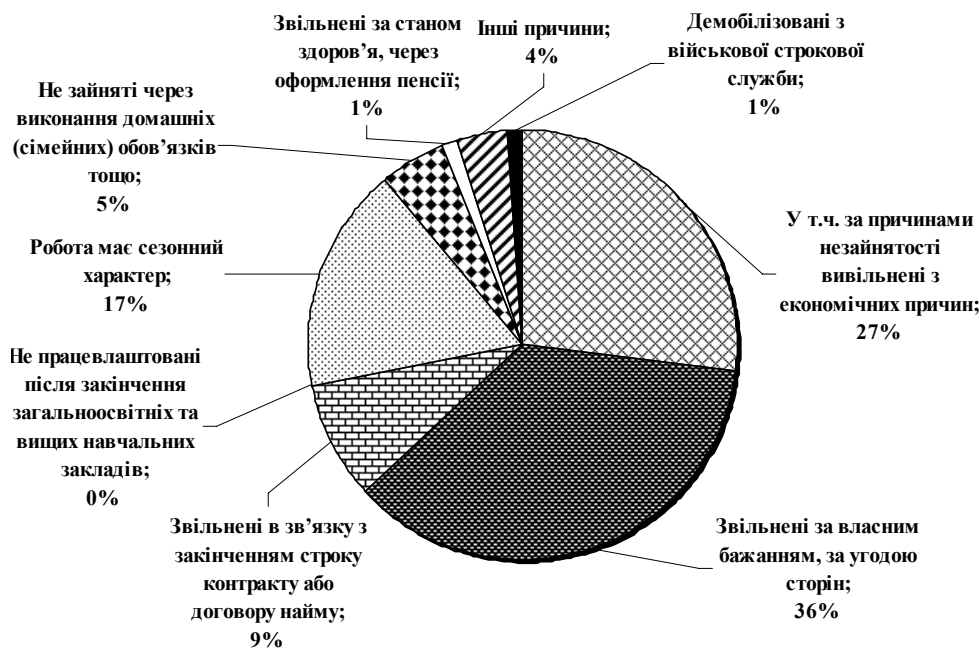
- статистика не враховує часткову зайнятість. Тих, хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи адміністрації, вважають зайнятими;

- неправдива інформація з позицій безробітних. Велика кількість працівників працюють без офіційного оформлення, тому майже неможливо перевірити тих, хто отримує виплати по безробіттю, й задіяний в тіньовій економіці.

Отже, варто дослідити причини безробіття в Україні (рис. 2). З рисунка видно, що більша половина безробіття в Україні за причинами незайнятості — це звільнені з економічних причин та за власним бажанням, що є соціально спричиненим фактором.

При цьому статистика не враховує, що саме через відсутність роботи 7 мільйонів наших співвітчизників виїхали за кордон на заробітки у Польщу (36%), Росію (25%), Німеччину та Чехію (по 5%), Італію (3%), решта в інших країнах [4]. Значна частина населення зараз перебуває в умовах вимушеної неповної зайнятості. Лише чисельність працюючих у режими неповного робочого тижня (дня) перевищує 2 млн чоловік [5].

Як показало дослідження, негативні наслідки безробіття є значно серйозніші, ніж позитивні, і вони становлять загрозу національному розвитку і національній безпеці країни, оскільки можуть бути головною причиною соціально-економічної дестабілізації. Тому потрібно зменшити їх вплив за допомогою впровадження державою заходів, які підвищать рівень зайнятості, збільшать особисті доходи населення шляхом створення

Рис. 2. Безробітне населення у віці 15–70 років за причинами незайнятості у 2017 року

ня нових високооплачуваних робочих місць, покращення рівня виробництва.

Основним джерелом створення робочих місць у зарубіжних країнах є інвестиції. Інвестиційні вкладення є індикатором розвитку національної економіки та мають значний вплив на функціонування ринку праці в Україні. Оскільки іноземні інвестиції є визначальною передумовою розвитку національної економіки та важливим індикатором умов підприємницької діяльності, то, у свою чергу, дають можливість на збільшення робочих місць, а отже, зменшення рівня безробіття. Чим масштабнішим буде обсяг інвестиції та ефективність їх використання, тим перспективи економічного зростання будуть вищими. Це забезпечить: створення нових робочих місць на підприємствах різних форм власності; покращення характеристик робочої сили та підвищення кваліфікації працівників; розвиток малого та середнього бізнесу, що є осередком для формування робочих місць; соціальну підтримку безробітних із подальшим влаштуванням на роботу.

З рисунка 3 видно, стан залучення прямих іноземних інвестицій в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність, оскільки наявний обсяг вкладень не забезпечує передумов економічного зростання і навіть повноцінного відтворення їх наявного стану. Така ситуація корелює з рівнем зайнятості в Україні.

Для формування умов національної економіки, за яких зростає рівень зайнятості за рахунок збільшення інвестицій (що відповідає постулатам системного підходу) вважаємо, варто звернутись до досвіду країн, які успішно створюють привабливе інвестиційне середови-

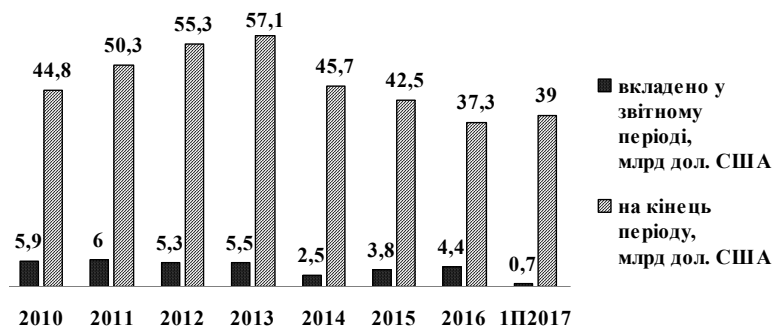
ще, за рахунок чого оптимізуються процеси зайнятості та безробіття.

Так, на Восьмій Європейській регіональній зустрічі Міжнародної організації праці (МОП) були визначені шість напрямів, на яких повинні зосередитися уряди, роботодавці, працівники та МОП, а саме: забезпечення кредитних потоків та стимулювання попиту; поширення соціального захисту та політики зайнятості, особливо стосовно найбільш уразливих груп; підтримка продуктивних підприємств, особливо малих; забезпечення дотримання та просування основоположних принципів та прав у сфері праці; підтримка і збільшення допомоги задля розвитку та інших інвестиційних потоків до уразливих країн.

На саміті ЄС 2010 року були обговорені питання загальноєвропейського безробіття [6].

Виокремлено десять напрямів подолання проблеми:

- 1) намагатися забезпечити кожного робочим місцем, у поєднанні з перепідготовкою та за підтримки державного фінансування (у тому числі з Європейського соціального фонду);
- 2) заохочувати підприємництво та створювати робочих місць, наприклад, шляхом зниження пов'язаних із заробітною платою витрат на робочу силу і надання гарантій;
- 3) покращувати ефективності національних служб зайнятості шляхом надання інтенсивного консультування, навчання та пошуку роботи в перші тижні безробіття, особливо для молодих безробітних;
- 4) підвищувати якість навчання і стажування;
- 5) сприяти більшій відкритості ринків праці шляхом забезпечення стимулів до праці, ефективної активної політики на ринку праці та модернізації системи соціального захисту, що також призведе до більш повної інтеграції знедолених груп, включаючи інвалідів, низькокваліфікованих і мігрантів;
- 6) покращувати навички на всіх рівнях у навчанні, зокрема, надавати всім випускникам шкіл необхідні знання, щоб знайти роботу;
- 7) використовувати мобільність робочої сили у відповідності з попитом та пропозицією робочої сили;
- 8) визначати можливості для працевлаштування та покращувати навички прогнозування;
- 9) надавати безробітним і молодим людям змогу відкрити власний бізнес, наприклад, шляхом впровадження бізнес-навчання та підтримки стартового капіталу, або шляхом зниження чи усунення оподаткування;

Рис. 3. Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України упродовж 2010–2017 рр., млрд дол. США

10) передбачати та управляти реструктуризацією на основі взаємного навчання та обміну позитивним досвідом.

Чи малий інтерес для України становить японська модель політики зайнятості [7]. Згідно з цією моделлю кожна людина може знайти для себе роботу, навіть якщо вона не дуже цікава й корисна. У цьому полягає причина низького безробіття в Японії й економії коштів на соціальні витрати. Природно, така політика не могла б сприяти підвищенню ефективності економіки, якби не такі розвинені експортні галузі Японії, як автомобілебудування, сталеливарна промисловість, виробництво автомобільних запчастин і машинобудування.

Якщо порівнювати власне скандинавську і європейську моделі політики зайнятості, то можна зробити висновок, що перша спрямована на забезпечення працею всіх трудящих, для чого створюються робочі місця в державному секторі з середньою оплатою праці; друга орієнтована на скорочення кількості зайнятих при підвищенні продуктивності праці й зростанні доходів працюючих. Така політика передбачає дорогу систему допомоги для більшої кількості безробітних.

Американська політика зайнятості теж спрямована на залучення до процесу виробництва якомога ширших верств активного населення [8]. Її результатом є збільшення кількості людей з низьким рівнем доходу, який, проте, перевищує допомогу по безробіттю.

У сучасній Швеції держава проводить активну політику в сфері зайнятості, спрямовану на зниження безробіття. Характерною рисою цієї політики є попередження безробіття, а не боротьба з його наслідками. Уряд Швеції у соціальній політиці особливу увагу приділяє розробці заходів, спрямованих на забезпечення професійної підготовки й перенавчання осіб, що стали безробітними, і створення нових робочих місць, в основному в державному секторі економіки; координує міграцію населення і робочої сили шляхом надання субсидій і кредитів на переїзд сімей із районів з надлишком робочої сили до районів, де є вакантні місця; забезпечує доступ населення до інформації про наявні вакантні місця тощо [9, с. 5—6].

Отже, вважаємо, що за умов невизначеності та недієвості державних інструментів регулювання на ринку праці основними засобами збалансування процесів зайнятості та безробіття повинні стати імплементація зарубіжного досвіду з урахуванням національних особливостей інституційної системи та специфіки інвестиційного середовища

ВИСНОВКИ

Проблема безробіття — одне із ключових питань в Україні. І оскільки повністю вирішити цю проблему неможливо, то в Україні повинна проходити активна державна політика, яка б знизила до мінімуму його рівень. Можна виділити ряд основних напрямів, впровадження яких сприятиме зменшенню негативних соціально-економічних наслідків безробіття: залучення населення до підприємницької діяльності та її фінансування; надання допомоги безробітним; проведення перепідготовки працівників, що втратили роботу; забезпечення стабільного фінансування; підвищення якості освіти, що дасть змогу отримувати у кінцевому результаті справжніх майстрів своєї справи; проведення ярмарок вакансій тощо.

На нашу думку, лише системний підхід до вирішення даної проблеми зі стратегічно-дієвими інструментами сформує середовище привабливе для інвестиційних вкладень, що призведе до позитивних зрушень на ринку праці.

Література:

1. Ткаченко Є.О. Безробіття та проблеми сталого розвитку сільських територій України / Є.О. Ткаченко // Молодий вчений. — № 9 (49). — С. 567—571.

2. Мельничук Л.С. Основні проблеми зайнятості населення України // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". — 2012. — Т. 189, № 177 (Серія: Економіка). — С. 105—108.

3. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

4. Скільки українців-заробітчани працюють закордоном [Електронний ресурс] // Ділове інтернет-видання Волині "Конкурент". — Режим доступу: <https://konkurent.in.ua/news/ukrayina/11830/skilki-ukrayincivzarobitchan-pracyuyut-za-kordonom.html>

5. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу України: чинник безробіття // Економіка і регіони. — 2009. — № 2. — С. 110—113.

6. Офіційний сайт державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>

7. Eurostat: [Electronic resource]. — Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/gisco_Geographical_information_maps/maps_posters/PER_POPSOC/labour_market

8. Єдина інформаційно-аналітична система державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/pages.asp?id=76>

9. Данилов А.В. Світовий досвід подолання безробіття як провідний фактор стабілізації ринку праці України / А.В. Данилов, С.О. Кириченко // Національний технічний університет України "КПІ". — 2013. — С. 5—6.

10. Колеватова А.В. Сучасний стан залучення іноземних інвестицій в економіку України / А.В. Колеватова // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2018. — № 22. — С. 1080—1084.

References:

1. Tkachenko, Ye.O. (2017), "Unemployment and problems of sustainable development of rural areas of Ukraine" *Molodyj vchenyj*, vol. 9 (49), pp. 567—571.

2. Mel'nychuk, L. S. (2017), "The main problems of employment of the population of Ukraine", *Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu im. Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylians'ka akademiia"*, Seriya: Ekonomika, vol. 177, pp. 105—108.

3. State Statistics Committee (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 17 Dec 2018).

4. Competitor (2017), "How many Ukrainian workers work abroad", available at: <https://konkurent.in.ua/news/ukrayina/11830/skilki-ukrayincivzarobitchan-pracyuyut-za-kordonom.html> (Accessed 17 Dec 2018).

5. Galkov, L.I. (2009), "Loss of human capital of Ukraine: unemployment factor", *Ekonomika i rehiony*, vol. 2, pp. 110—112.

6. Official site of the State Employment Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list> (Accessed 17 Dec 2018).

7. Eurostat (2017), available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/gisco_Geographical_information_maps/maps_posters/PER_POPSOC/labour_market (Accessed 17 Dec 2018).

8. State Employment Service of Ukraine (2013), "The only information-analytical system", available at: <http://www.mlsp.gov.ua/pages.asp?id=76> (Accessed 17 Dec 2018).

9. Danilov, A.V. and Kirichenko, S.O. (2013), "Global experience of underlining unemployment as a guiding factor of stabilization of the labor market of Ukraine", *Natsional'nyj tekhnichnyj universytet Ukrainy "KPI"*, pp. 5—6.

10. Kolevatova, A.V. (2018), "The current state of attraction of foreign investments into the economy of Ukraine", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 22, available at: <http://global-national.in.ua/> (Accessed 6 December 2018).

Стаття надійшла до редакції 27.12.2018 р.